

Crkveno-državni odnosi u Jugoslaviji s osvrtom na krčkog biskupa Josipa Srebrnića

Fabijanić, Loredana

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:150270>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-10-24**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij povijesti i pedagogije

Loredana Fabijanić

**Crkveno-državni odnosi u Jugoslaviji s osvrtom na krčkog
biskupa Josipa Srebrnića**

Završni rad

Mentor: Doc. dr. sc. Boško Marijan

Osijek, 2011.

Sažetak

U radu je prikazan odnos između Katoličke crkve u Hrvatskoj i državne vlasti za vrijeme komunističke Jugoslavije. Zbog temeljnih razlika u svjetonazorima, komunistička vlast vršila je represiju nad Katoličkom crkvom koja je bila jedina oporba u vrijeme nepostojanja višestranačkog sustava. Svoju borbu protiv Katoličke crkve vlast je vodila, između ostalog, donošenjem zakona koji krše slobode i prava Crkve, raznim zabranama i osnivanjem Staleških svećeničkih udruženja kojima je svrha bila razbijanje jedinstva Crkve „iznutra“. U okviru te borbe, na području biskupije kojoj je upravljao, nalazi se i krčki biskup Josip Srebrnić, odlučno se protiveći nepoštivanju zakona.

Ključne riječi: Katolička crkva, krčki biskup, komunistički režim, Jugoslavija

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. TEMELJNE RAZLIKE KATOLIČKE CRKVE I KOMUNISTIČKE IDEOLOGIJE	4
3. POČETCI I RAZVOJ SUKOBA	6
3.1. PASTIRSKO PISMO.....	7
4. ZAKONI KOJI SU UTJECALI NA RAZVOJ CRKVENO-DRŽAVNIH ODNOSA	9
4.1. AGRARNA REFORMA.....	9
4.2. OSNOVNI ZAKON O EKSPROPRIJACIJI.....	10
4.3. ZAKON O MATIČNIM KNJIGAMA.....	11
4.4. ZAKON O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SKUPOVIMA.....	12
5. OGRANIČAVANJE VJERSKIH SLOBODA U KOMUNISTIČKOJ JUGOSLAVIJI	13
5.1. ZABRANA BOGOSLUŽJA OD STRANE LOKALNIH VLASTI.....	13
5.2. ZABRANA SVETKOVANJA VJERSKIH BLAGDANA U ŠKOLAMA.....	14
5.3. VJERONAUKE U ŠKOLAMA.....	14
6. STALEŠKA SVEĆENIČKA UDRUŽENJA	17
7. PREKID DIPLOMATSKIH ODNOSA IZMEĐU VATIKANA I JUGOSLAVIJE	18
8. PROMJENE U CRKVENO-DRŽAVNIM ODNOSIMA NAKON SLUŽBENOG PREKIDA	19
8.1. AD LIMINA APOSTOLARUM.....	20
9. POČETAK NORMALIZACIJE CRKVENO-DRŽAVNIH ODNOSA	24
10. POPIS IZVORA I LITERATURE	26

1. UVOD

U radu se obrađuju opći crkveno-državni odnosi u Jugoslaviji prema dostupnoj literaturi, te zatim odnos državne vlasti prema krčkom biskupu Josipu Srebrniću prema objavljenim izvorima. Objavljeni izvori sabrani su u djelu Miroslava Akmadže *Crkva i država, svezak I i II*, a literatura je također bazirana na člancima i djelima navedenog autora, uz djela povjesničara Dušana Bilandžića i Zdenka Radelića. Cilj je rada bio opisivanje odnosa vlasti prema državi, s posebnim osvrtom na odnos prema biskupu Srebrniću, za kojeg je bilo poznato da nije bio naklonjen uspostavljenom režimu. Kako o biskupu Srebrniću još uvijek nema objavljenih djela, sve je prikupljeno bilo iz objavljenih izvora, na temelju kojih je ostvaren pokušaj pregleda njegova odnosa prema državi. Na određene predstavke koje je upućivao biskup Srebrnić nisu objavljeni odgovori nadležnih organa kojima je predstavka upućena, pa stoga nije bilo moguće iznijeti obostrani odnos. Odgovori na predstavke vjerojatno se nalaze u Biskupskom arhivu u Krku, čiji izvori nisu korišteni u ovom radu, zbog njihova obujma te kratkoće vremena.

U prvom dijelu rada opisane su razlike u svjetonazorima između Katoličke crkve i komunističkog režima. Nadalje, opisan je početak i razvoj sukoba države i Crkve, na koji je uvelike utjecalo pastirsko pismo koje u radu dobiva posebno potpoglavlje. U poglavlju o zakonima koji su utjecali na crkveno-državne odnose poseban je osvrt dat na zakone koji su bili predmet interesa biskupa Srebrnić, odnosno čije je neprovođenje stvaralo probleme u biskupiji. Nakon toga, obrađena je problematika Staleških udruženja svećenika, koja su bila povod prekidanju diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije, te razdoblje između prekida do ponovnog uspostavljanja diplomatskih odnosa. U posljednjem poglavlju pažnja je poklonjena početku normalizacije odnosa između Vatikana i Jugoslavije, koji završava potpisivanjem sporazuma iste godine (1966.) kada umire biskup Josip Srebrnić.

2. TEMELJNE RAZLIKE KATOLIČKE CRKVE I KOMUNISTIČKE IDEOLOGIJE

Dolaskom komunista na vlast u Jugoslaviji počinju neprestani sukobi različitog intenziteta s Katoličkom crkvom. Temeljne razlike leže u potpuno suprotnim svjetonazorima tj. u različitim doktrinama, filozofskim i moralnim aspektima. Ateistički svjetonazor komunista nije mogao biti prihvatljiv Katoličkoj crkvi, a takav je svjetonazor izvršio daljnji utjecaj na međusobne odnose. Komunisti su religiju smatrali „opijumom naroda“ te kao članovi partije nisu smjeli sudjelovati u bilo kojim crkvenim poslovima, pa su izbjegavali crkvene sprovode čak i za svoje članove obitelji.¹

Temeljni motivi potiskivanja religije iz svakodnevnog života, kao i iz političkih aktivnosti od strane komunista, bili su u postavkama marksizma za koji je religija bila glavno oruđe eksploatatora u borbi protiv potlačenih masa i protiv oslobađanja čovjeka. Komunisti su htjeli da religija bude privatna stvar pojedinca i da se ni na koji način ne upliće u politiku. Sljedeći motiv jest da su religija i vjerske organizacije bile dio srušenog vladajućeg sustava koji je onemogućavao širenje komunističkih ideja. Zbog vjerskih razlika, koje su analogizirali nacionalnim razlikama, izbijali su vjerski sukobi i ratovi, kao i po pitanju nacionalnih razlika te su smatrali kako jedino ateizam može djelovati integrativno. Komunistička partija djeluje autoritarno te na svaki autoritet izvan partije djeluje destruktivno. Kao moralni, duhovni i intelektualni autoritet izvan djelovanja komunističke partije, Katolička crkva našla se na glavnoj meti. Komunisti su je doživljavali kao ideološkog i političkog protivnika te su je optuživali za suradnju s neprijateljskim (ustaškim) režimom i neprestano pronalazili pogriješke u proteklom Drugom svjetskom ratu.² S vremenom, Katolička crkva postaje jedina oporba u vrijeme nepostojanja višestranačja, što je bilo potpuno neprihvatljivo novoj vlasti.

Osim ateističkog svjetonazora, Crkvi je bio poznat program komunističkog djelovanja prema Crkvi i društvu. Znali su da je Komunistička partija Jugoslavije (KPJ) pod izravnim utjecajem komunističkog režima u SSSR-u, koji je od prvog dana dolaska na vlast provodio teror nad vjerskim zajednicama. Hrvatska biskupska konferencija bila je svjesna što može očekivati od nove vlasti, a bila je i rezervirana prema ideji stvaranja nove jugoslavenske države. Biskupi su doživljavali komunizam kao opasnost koja prijete vjeri i civilizaciji.³

¹ Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Zagreb, 1999., str. 254.

² Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji*, Zagreb, 2006., str. 98.-99.

³ Miroslav AKMADŽA, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, Rijeka, 2004., str. 7.

Kao veliki protivnik sudjelovanja svećenika u partizanskom otporu iskazao se krčki biskup Josip Srebrnić⁴ u okružnici upućenoj svećenicima Krčke biskupije 17. listopada 1944. Svoj stav temeljio je na enciklici pape Pia XI. „Divini Redemptoris“, koja govori o komunizmu kao zlu te mu potporu ne smije dati nitko od onih koji su pozvani braniti kršćanstvo. Biskup Srebrnić govori kako ima svećenika koji su se pridružili partizanima, a partizani tj. pokret narodnog rata ovisi o Komunističkoj partiji Jugoslavije te služi istoj stranci za uspostavljanje komunističkog režima među južnim Slavenima. Stoga, nijednom katoliku i vjerniku nije dopušteno da na bilo koji način pomaže ili sudjeluje u toj organizaciji. Također, dodaje kako će svećenici koji se pridruže toj organizaciji biti suspendirani.⁵ Tu je okružnicu vlast tumačila na način da biskup Srebrnić kleveće Narodnooslobodilački pokret i da prijeti svećenicima koji bi sudjelovali u njihovim organizacijama, a da sve to radi jer surađuje s njemačkim okupatorima. Također, spominju kako je većina naroda Hrvatskog primorja masovno sudjelovala u oslobodilačkoj borbi, a biskup sada to zabranjuje.⁶

Nadalje, u programu KPJ, kao potiskivanje Crkve iz političkog života, predviđalo se izbacivanje vjeronauka iz škole, odnosno, odvajanje Crkve od škole, budući da je škola predstavljala izuzetno važan element u preodgoju naroda i djelovanju na mase. Glavni razlog neslaganja i odbijanja suradnje s vlastima nastat će u trenutku kada Josip Broz Tito zatraži od crkvenih vlasti da Crkva postane nacionalna, po uzoru na Srpsku pravoslavnu crkvu⁷, što će predstavnicima Katoličke crkve biti nezamislivo, jer se protivi crkvenom Vjeronanju u ...*“jednu svetu katoličku i apostolsku Crkvu”*⁸ i crkvenom učenju da... *“Papa, rimski biskup i nasljednik svetoga Petra, trajno je i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i*

⁴ Biskup Josip Srebrnić rođen je u Solkanama kraj Gorice u Sloveniji 2. veljače 1876. godine. Nakon završenog filozofskog fakulteta (zemljopis i povijest) i doktorata (1902.) odlazi u Rim na Germanicum gdje postiže doktorat iz bogoslovlja 1907., a godinu prije zaređen je za svećenika. U Gorici dobiva službu prefekta i knjižničara u bogoslovnom sjemeništu, zatim je rektor dječaćkog sjemeništa i kasnije postaje profesor crkvene povijesti na bogosloviji. Bulom pape Pia XI. od 15. rujna 1923. imenovan je krčkim biskupom. Osim što je bio neumoran u apostolskom djelovanju posebnu pažnju posvetio je svećeničkom pomlatku koje šalje na studije u Split, Zagreb i Ljubljani kako bi stekli što bolju bogoslovsku naobrazbu. Posebno mu je stalo do hrvatske mladeži zato propagira društva Katoličke akcije („Orlovi“ i „Križari“) i priređuje Orlovske i Križarske dane i tečajeve.

Za vrijeme drugog svjetskog rata odlučno brani prava hrvatskog naroda protiv okupatora, protivio se uvođenju talijanskog jezika u crkvi i tražeći da se vjeronauk za djecu održava na hrvatskom jeziku. Dekretom Svete Stolice 10. studenog 1949. bio je imenovan administratorom riječke biskupije do 1952. godine, a drugim dekretom istog datuma administratorom otoka Cresa, Lošinja i susjednih otoka koji su bili pod upravom zadarske nadbiskupije. Umro je u Krku 21. lipnja 1966. godine. (BOLONIĆ, I. ŽIC ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb 2002., str. 124.)

⁵ M. AKMADŽA, *Isto*, str. 8.-9.

⁶ DOKUMENTI O PROTUNARODNOM RADU I ZLOČINIMA JEDNOG DIJELA KATOLIČKOG KLERA, (ur. Božidar DUGONJIĆ; red. izd. Joža HORVAT i Zdenko ŠTAMBUK), Zagreb, 2008 str. 374.-375.

⁷ M. AKMADŽA, The position of Catholic Church in Croatia 1945.-1970. u: *Review of Croatian History* 2/2006, str. 89. – 90.

⁸ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994. str. 811.

*mnoštva vjernika. Rimski prvosvećenik po svojoj službi kao namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve ima nad Crkvom potpunu, vrhovnu i opću vlast, koju može uvijek slobodno vršiti*⁹ te se kao takvog Crkva ne može odreći i podložiti narodnoj vlasti ili Josipu Brozu Titu. Takav prijedlog Josipa Broza Tita izražavao je jasan stav komunističke partije kako Crkvu u Hrvatskoj treba odijeliti od Rima i pape, kako bi je podložili zahtjevima i ciljevima KPJ.

3. POČETCI I RAZVOJ SUKOBA

Jugoslavenska vlada uspostavljena je 7. ožujka 1945., na čelu sa Josipom Brozom Titom, a vladu Federalne Države Hrvatske vodio je Vladimir Bakarić. Ona je formirana u Splitu 14. travnja 1945., dok su partizanske snage ušle u Zagreb 8. svibnja 1945. Ubrzo nakon toga, 17. svibnja iste godine uhićen je nadbiskup zagrebački Alojzije Stepinac. Uhićenjem nadbiskupa nova vlast odmah je pokazala na koji način želi regulirati odnose s Katoličkom crkvom.¹⁰ Još 1943. nadbiskup Stepinac je poslao okružnicu svećenstvu u kojoj zahtijeva da se Crkva bori protiv komunizma koji prijeti kršćanstvu i pozitivnim vrijednostima čovječanstva. U svojoj propovijedi 18. ožujka 1945. osuđuje komunizam, zalaže se za obranu slobode Crkve i zauzima se za hrvatski narod koji ima pravo na vlastitu državu. Takav stav protumačen je kao podrška Katoličke crkve ustaškom režimu te je bio povod za nadbiskupovo uhićenje.¹¹

Josip Broz Tito dolazi u Zagreb te poziva predstavnike Zagrebačke nadbiskupije na razgovor koji je održan 2. lipnja 1945., dok je nadbiskup Stepinac još bio u pritvoru. Zato je delegaciju katoličkog svećenstva predvodio njegov zamjenik biskup Franjo Salis-Seewis. Tijekom tog razgovora, Tito je zatražio odvajanje Katoličke crkve u Hrvatskoj od Rima, objašnjavajući kako on ne osuđuje Rim, ali smatra da Rim više naginje interesima Italije nego interesima jugoslavenskog naroda. Tražiti od hrvatskog klera odvajanje od Crkve samo je još više pridonijelo daljnjem sukobljavanju, a ne pregovorima i suradnji.¹² Prisutni svećenici stali su u obranu Svete Stolice ističući kako ona podupire slavensku ideju. Tito nije htio ništa govoriti o nadbiskupu Stepincu dok je on još u pritvoru, a predstavnici svećenstva izrazili su uvjerenje da će se nadbiskupa pustiti na slobodu. Slijedećeg dana nadbiskup Alojzije Stepinac pušten je na slobodu.¹³

⁹ *Isto*, 882.

¹⁰ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 6.-7.

¹¹ *Isto.*, str. 8.

¹² D. BILANDŽIĆ, *Nav. dj.*, str. 255.

¹³ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva i komunistički režim...*, str. 13.

Dana, 4. lipnja 1945., susreli su se nadbiskup Stepinac i Josip Broz Tito. U razgovoru Tito je ponovno izrazio sumnju u Svetu Stolicu kao i na prijašnjem razgovoru sa svećenicima, te zatražio potporu Katoličke crkve po pitanju Istre. Nadbiskup Stepinac branio je stavove Svete Stolice, a što se tiče Istre istaknuo je kako je upravo Katolička crkva zaslužna da je Istra još uvijek Hrvatska. Predložio je pokušaj traženja zajedničkog jezika s državnim vlastima te predložio da se Tito susretne sa vođama Hrvatske seljačke stranke i čestitim pristašama ustaškog pokreta te da poštedi ljudske živote gdje god je to moguće. Na kraju razgovora nadbiskup Stepinac donio je zaključak kako bi se, uz obostranu dobru volju, teškoće mogle prebroditi.¹⁴

3. 1. PASTIRSKO PISMO

O situacijama i događajima koji ugrožavaju vjerske slobode i položaj vjernika biskupi su redovito obavještavali državne vlasti, kao npr. o oduzimanju imovine, remećenju mira i pretresima kuća koje je lokalna vlast činila bez naloga, kršenju zakona i oduzimanju prava vjernicima itd. Međutim, niti na jedno pismo nije stigao odgovor državnih vlasti. Iz tog je razloga u rujnu 1945. održana Hrvatska biskupska konferencija, u kojoj su biskupi sročili „Pastirsko pismo“ katoličkim vjernicima koje će biti pročitano u svim biskupijama i župama.

Pismo je sadržavalo činjenice o kojima su prije bile obaviještene državne vlasti, a na koje su se oglušile. Tako se u pismu posebno govorilo o ubijanjima i uhićenjima svećenika, o odgoju mladeži, oduzimanju crkvene imovine, uništenjima grobova, oduzimanju katoličkog tiska, pljenidbi tiskara, tražila se sloboda vjeronauka, katoličkog karitativnog rada i katoličkog udruživanja, sloboda ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava, poštovanje kršćanskog braka, te vraćanje sve oduzete crkvene imovine.¹⁵

Pismo je sa strane državno-partijskog vrha pročitano kao političko opravdanje NDH, obrana naslijeđenih materijalnih dobara i obrana stare svjetovne uloge Crkve u društvu, s ciljem rušenja novog poretka. Također, stiglo je u vrijeme kada su se pripremali izbori za Ustavotvornu skupštinu što je bio dodatni udarac državnoj vlasti. Suradnja, očito, nije bila nikako izvediva. Na to je pismo režim odgovorio još većim pritiskom na Katoličku crkvu. Tito u kritici pisma izražava da nije u redu da se takvo pismo nije napisalo za vrijeme ustaške

¹⁴ M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim...*, str. 13.

¹⁵ M. AKMADŽA, *Crkva i država. Dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke Crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji 1945.-1952. Svezak I.*, Zagreb, 2008., str. 19.

vlasti pa da Crkva na taj način stane protiv ubijanja Srba, smatra da su biskupi tada šutjeli jer su podržavali ustaški režim. Da je pismo predstavljalo prijelomnu točku u crkveno-državnim odnosima, koji su kulminirali sudskim procesom protiv zagrebačkog nadbiskupa, može se zaključiti iz Stepinčeve izjave: „Sve bi oni meni oprostili da nije bilo onog „nesretnog“ pisma.“¹⁶ Kako Crkva u Hrvatskoj nije sama u borbi protiv komunizma, očitovale su se u reakciji Svete Stolice, koja je 18. listopada 1945. službeno prosvjedovala jugoslavenskoj vladi zbog vjerskih progona te je time dala do znanja da podupire zaključke Hrvatske biskupske konferencije.

Iako je nadbiskupu Stepincu bilo od velikog značaja što ima podršku Svete Stolice, ipak je računao da će ga vlast uhititi te je unaprijed odlučio tko će voditi nadbiskupiju u njegovoj odsutnosti.¹⁷

Državne vlasti trudile su se na sve načine kroz medije provlačiti sliku o Stepincu kao zločincu, a o Katoličkoj crkvi kao fašističkoj suradnici i neprijateljici naroda i države. Pripreme za sudski postupak bile su dugotrajne i opsežne, ali se postupak nije pokretao jer se čekalo da Tito donese konačnu odluku.

Tito se prvo konzultirao s glavnim tužiteljem Jakovom Blaževićem iznijevši mu glavne političke i druge temelje po kojima se ima provesti krivični postupak. Jedan od mogućih razloga što je Tito donio odluku o suđenju nadbiskupu Stepincu jest i činjenica da je osuđen i pogubljen četnički vojvoda Draža Mihailović pa je bilo potrebno uspostaviti ravnotežu kako se ne bi izazvao revolt Srba. Nadbiskup Stepinac uhićen je 18. rujna 1946. godine. Deset dana kasnije počelo je suđenje, nakon iznošenja optužbi, saslušanja svjedoka te iznošenja obrane konačna presuda donesena je 11. listopada 1946. kojom se nadbiskup Stepinac osuđuje na 16 godina zatvora s prisilnim radom i gubitkom građanskih i političkih prava u trajanju od 5 godina.¹⁸

¹⁶ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 20.

¹⁷ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 20.

¹⁸ *Isto*, str. 56.-58.

4. ZAKONI KOJI SU UTJECALI NA RAZVOJ CRKVENO-DRŽAVNIH ODNOSA

4.1. AGRARNA REFORMA

Agrarna reforma bila je veliki revolucionarni preokret nove vlasti. Parola „zemlja seljacima“ bila je glavni motiv provedbe te reforme. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji donesen je 23. kolovoza 1945. na saveznoj razini, a 24. studenoga iste godine na području Federalne Države Hrvatske. Kako je Katolička crkva bila veliki zemljoposjednik, taj je zakon doživjela kao ponovni napad, jer je bila prva na meti kojoj će vlast oduzeti posjede. Zakon se zasnivao na dvama osnovnim načelima; da zemlja pripada onima koji je obrađuju te da dodijeljeno zemljište prelazi u privatno vlasništvo onih koji ga dobivaju. Oduzimali su sve veleposjede, tj. posjede veće od 45 ha ili od 25 do 35 ha obradive zemlje. Zakon je drugačije vrijedio za crkvene posjede. Njima se oduzimalo već od 10 ha, a ukoliko se radilo o povijesnim znamenitostima onda više od 30 ha obradive zemlje i 30 ha šuma.¹⁹ Problemi su nastali i oko toga što je Crkva, kako bi sačuvala svoja zemljišta u određenim područjima, stvarala nove župe kako bi rascjepkala zemljišta i ispunila kvotu od 10 ha te tako zadržala posjede u svom vlasništvu.

Reforma je provedena u svim dijelovima Federalne Države Hrvatske pa tako i na otoku Krku, koji je dio Krčke biskupije predvođene biskupom dr. Josipom Srebrničem. Kako komunisti nisu poznavali crkvena pravila niti su bili upućeni u podjelu zemljišta u Crkvi, smatrali su da su svi crkveni posjedi na otoku pod vlasništvom Stolnog kaptola. Tako je spomenuti biskup morao državnim vlastima objašnjavati povijest nastanka Stolnog kaptola, utvrđivati razliku između Stolnog i ladanjskog kaptola te dokazivati kako se radi o više samostalnih pravnih subjekata; što bi značilo da svaki od njih ima pravo na zemljišni maksimum od 10 ha, dok je vlast smatrala kako se radi o jedinstvenom pravnom subjektu te da 10 ha vrijedi za Stolni i ladanjski kaptol zajedno.²⁰

U predstavi Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske 27. rujna 1946. biskup Srebrnić utvrđuje agrarne objekte Stolnog kaptola u Krku. U uvodu predstavke biskup objašnjava razliku između termina „Stolni“ i „ladanjski kaptol“, a zatim, uz dobro poznavanje katastarskih knjiga, razrađuje posljednji popis koji je izvršila Austrija početkom i ponovno

¹⁹ *Isto*, str. 31.-33.

²⁰ 27. rujna 1946. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br.78/1946.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s utvrđivanjem agrarnih objekata Stolnog kaptola u Krku, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 572.-575.

krajem 19. stoljeća. Nakon toga opisuje djelatnost i svrhu rada na ladanjskim kaptolima te utvrđuje službe koji imaju pojedini laici uz župnike na tim kaptolima. Nadalje se ističe kako su kaptoli, iako imenom i ustrojstvom slični, samostalne korporacije s vlastitom svrhom i zadatkom, s posebnim članstvom, posebnom pokretnom i nepokretnom imovinom i sa svojom samostalnom upravom. Na kraju zaključuje kako Stolni kaptol nikada u povijesti nije imao nikakve veze s ladanjskim kaptolima, ni u organizacijskim ni u imovinskim odnosima, ali također, nije bilo odnosa između ladanjskih kaptola međusobno. Taj odnos ne može biti drukčiji po zakonu.²¹ Kakav je bio odgovor državnih vlasti na ovu Srebrničevu predstavku, na osnovu korištene literature i izvora nije bilo moguće utvrditi.

4.2. OSNOVNI ZAKON O EKSPROPRIJACIJI

Osnovnim zakonom o eksproprijaciji, donesenim 1. travnja 1947. izvlaštenje se vršilo u korist države za potrebe saveznih i narodnih organa, ustanova i poduzeća, kao i za potrebe zadruga i drugih organizacija. Eksproprijacijom se određeni fizički subjekt lišava određenog prava, npr. prava vlasništva na određenu nekretninu u korist drugog interesa za kojeg država smatra važnijim u odnosu na pravo koje je predmet izvlaštenja.²² Pri provedbi izvlaštenja određivala se naknada bivšem vlasniku koja je bila različita od slučaja do slučaja, ali uglavnom simbolična tj. nije odgovarala stvarnoj vrijednosti izvlaštene nekretnine. Vlasnik je imao pravo podnijeti vladi predstavku protiv izvlaštenja, uložiti žalbu Okružnom sudu protiv rješenja Komisije za eksproprijaciju i tražiti naknadu za izvlaštenu objekt.²³

Da je probleme s eksproprijacijom župnog stana u Novalji na Pagu imao i biskup Srebrnić, svjedoči njegova Predstavka Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske. U predstavi Srebrnić piše „Visokom Naslovu“ kako šef stanice narodne milicije u Novalji zahtijeva ustupanje župnog stana Milicijskoj stanici u Novalji. Pri tome je milicajac izjavio kako su više civilne vlasti spremne plaćati stanarinu župskoj upravi, u protivnom župni stan će se nacionalizirati i oduzeti bez plaćanja stanarine. Stoga, biskup Srebrnić zahtijeva od Visokog Naslova da ne smetaju upravitelju župe u Novalji i da se odustane od traženja prostorija

²¹ 27. rujna 1946. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br.78/1946.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s utvrđivanjem agrarnih objekata Stolnog kaptola u Krku, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 572.-575.

²² MIROSLAV AKMADŽA, ANĐELKO VLAŠIĆ, *Oduzimanje crkvene imovine u našičkom dekanatu 1945.-1966.*, u: Scrinia Slavonica 2006. str. 532.

²³ *Isto*, str. 533.

župskog stana za stanicu narodne milicije jer on na taj stan ima pravo kao dušobrižnik te župe.²⁴

Također se žalio na situaciju u Omišlju. Tamo je, naime, župnik Fugošić²⁵ živio u stanu koji je, doduše, uknjižen na općinu, ali sa svrhom župnog stana i ureda. Međutim, isti župnik bio je rodom iz Omišlja te je imao rodnu kuću u svom vlasništvu. Stoga je lokalna vlast smatrala da mu se župni ured treba oduzeti i tu postaviti milicijsku stanicu, a župnik neka živi u svom stanu. U međuvremenu, župnik Fugošić umire, vlast želi stan, a novi župnik vlč. Karmelo Zazinović nema gdje boraviti, no nikakvo rješenje nije postignuto. Biskup Srebrnić piše žalbu Komisiji za vjerske poslove smatrajući kako ih treba obavijestiti da stan treba potpuno obnoviti i adaptirati te moli Naslov da se požure odlučiti je li stan ostavljen svrsi za koju ga je općina namijenila.²⁶

4.3. ZAKON O MATIČNIM KNJIGAMA

Dana 1. travnja 1946. donesen je Zakon o matičnim knjigama po kojem su sve crkvene matične knjige morale biti predane državnim matičarima. Crkva se, dakako, protivila tom zakonu, no unatoč tome nekim su župnicima prisilno oduzete knjige. U siječnju 1949. objavljen je novi Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o državnim matičnim knjigama, koji predviđa novčano kažnjavanje ili kažnjavanje popravnim radom onih koji izvrše nove ili naknadne upise u matične knjige koje su zapečaćene. Tim zakonom zabranjeno je bilo krštenje djece ili obavljanje pogreba bez prethodnog obavještenja i unosa u državne matične knjige. Prekršaj zakona iznosio je 2000 dinara ili 2 mjeseca popravnog rada.²⁷

U srpnju 1951. godine Krivičnim zakonom ukinute su spomenute odredbe, što je značilo da se krštenja i pogrebi smiju obaviti i prije prijave državnom matičaru.

O problemima s matičnim knjigama na području svoje Biskupije, biskup Josip Srebrnić, piše Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u predstavi objašnjavajući kako državni matičar u Rabu izdaje strankama matične izvratke s biljezima u svrhu obavljanja čina krštenja, vjenčanja i sprovoda. Po Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica iz 1953. godine, ne smiju se obavljati vjerski obredi krštenja i vjenčanja bez prethodne prijave

²⁴ 21. listopada 1948. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 1492/1948.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi sa zahtjevom za ustupanje prostorija župnog stana u Novalji za policijsku postaju, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 469.

²⁵ U izvoru se navodi samo prezime.

²⁶ 2. ožujka 1948. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br.131/1948.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s iseljenjem župnog ureda u Omišlju, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 457.

²⁷ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 38.

državnom matičaru, stoga biskup smatra da nema potrebe izdavati formalni matični izvadak i k tome ga naplaćivati 130 dinara kako bi se obavili vjerski obredi, nego je dovoljno dati na znanje svećeniku da je prijava izvršena. Također, moli Komisiju da mu pruži informaciju je li dovoljno „pozitivno znanje“ za svećenika kako bi izvršio vjerske obrede i jesu li ipak potrebni matični izvadci za vršenje vjerskih čina.²⁸

Predstavku je Komisija za vjerske poslove prosljedila Državnom sekretarijatu za unutrašnje poslove NR Hrvatske, koji odgovara da se slaže sa Srebrničevim mišljenjem te kako je dovoljno da vjerski predstavnik pribavi podatke na njemu pogodan način, prije nego izvrši vjerski obred. Ako pak vjerski predstavnik treba, iz njemu poznatih razloga, dokaz o upisu u matičnu knjigu, izdat će mu se taksirani izvod. Taj odgovor Biskupski ordinarijat u Krku dobio je 18. studenog 1953. godine.²⁹

4.4. ZAKON O UDRUŽENJIMA, ZBOROVIMA I DRUGIM JAVNIM SKUPOVIMA

Zakon o udruženjima, zborovima i drugim javnim skupovima donesen je 20. rujna 1945. Povodom stupanja na snagu 30. studenoga 1945. Kotarski odjel unutrašnje uprave u Krku smatrao je potrebnim obavijestiti krčkog biskupa Srebrnića kako treba prijaviti svako održavanje skupova, ceremonija, procesija i javnog okupljanja te zadobiti odobrenje za održavanje istih. Kako je običaj bio da se procesije održavaju na dan određenog blagdana, pojedini svećenici nisu smatrali potrebnim to prijaviti, jer im je svaka vlast do tada dozvoljavala održavanje procesija i tako nešto nije bilo nepoznato službenicima kotarskog odjela u Krku. Župnik u Krku³⁰ bio je, objašnjava Srebrnić, u Predstavci Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske u svezi sa zakonskim propisima o povorkama 1949., pozvan na odgovornost od lokanih vlasti što nije prijavio procesiju za blagdan Tijelova, a župnika u Rabu³¹ posjetila je delegacija koja mu je zabranila održati procesiju na blagdan sv. Kristofora koji se slavi usred ljeta (27. srpnja) zbog velikog broja turista koji bi se mogli naći u neugodnoj situaciji. Prijetili su mu kako će snositi posljedice ne bude li učinio kako mu je rečeno. Zbog zastrašivanja, župnik u Rabu nije održao procesiju. Biskup Srebrnić poziva se na Zakon u kojem nisu sankcionirane crkvene funkcije, svečanosti i procesije koje su se i prije

²⁸ 9. rujna 1953. – Predstavka krčkog biskupa Josipa Srebrnića (br. 719/1953.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s obavljanjem vjerskih obreda po ubilježbi u matične knjige, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 54.-55.

²⁹ M. AKMADŽA, *Crkva i država*. Dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji, Svezak II, str. 56.

³⁰ Ime i prezime župnika iz Krka u izvoru se ne navodi.

³¹ Ime i prezime župnika iz Raba u izvoru se ne navodi.

održavale bez ometanja te moli Komisiju za vjerske poslove NR Hrvatske da o tome obavijesti svoje podređene kako bi se izbjegli nesporazumi i neugodnosti.³²

5. OGRANIČAVANJE VJERSKIH SLOBODA U KOMUNISTIČKOJ JUGOSLAVIJI

5.1. ZABRANA BOGOSLUŽJA OD STRANE LOKALNIH VLASTI

Iako se člankom 25 Ustava FNRJ jamči sloboda vjeroispovijesti, na lokalnoj razini to nije bilo zajamčeno. Naime, poznato je da je lokalna vlast pokazivala iznimne represivne sklonosti, namjeravajući na taj način iskazati svoju pravovjernost i odanost režimu, pa čak i onda kada ni sam režimski vrh nije pokazivao toliko zanimanje za pojedine slučajeve kojim se bavila vlast na lokalnoj razini. Tako je Odjel-Odsjek unutrašnjih poslova pri Izvršnom odboru II. rajona u Rijeci pozvao dopisom 29. prosinca 1950. ravnatelja Biskupske pisarne u Rijeci, Danila Perkana, da se mora na dan 30. prosinca 1950. u radnoj jedinici PUP grada javiti u predmetu davanja nekih podataka. Ravnatelj Perkan se odazvao i na svoje zaprepaštenje povjerenik Pađen zabranio mu je održati pobožnost i misu u crkvama grada Rijeke u ponoći između 31. prosinca 1950. i 1. siječnja 1951., kako je to predvidio i pozvao papa Pio XII. Naredio je da tu zabranu mora priopćiti svim župama u Rijeci. Iako se ravnatelj Perkan protiv toga bunio, povjerenik Pađen³³ zaprijetio je da će snositi posljedice ukoliko bude postupio suprotno. Ravnatelj Perkan tako je učinio, kako ne bi izazvao daljnje neugodnosti sebi i župnicima koje, eventualno, ne bi obavijestio. Biskup Srebrnić na ovaj je događaj reagirao pišući žalbu Predsjedništvu vlade NR Hrvatske, u kojoj obrazlaže da nije u redu da se u cijeloj NR Hrvatskoj bez ometanja odvijaju pobožnosti i mise, a u Rijeci zabranjuju, i to bez ikakvog razloga, iz puke samovolje lokalnih vlasti, a time se krši navedeni članak Ustava. Naglasio je kako se ta zabrana negativno odrazila na vjernike Rijeke te kako takvim postupcima lokalna vlast šteti državi.³⁴

Slična situacija ponovno se dogodila 14. siječnja 1951., kada se u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci trebala održati pobožnost pjevanja božićnih pjesama pred živim jaslicama unutar zidova crkve. Isti povjerenik Izvršnog odbora II. rajona

³² 3. kolovoza 1949. - Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br.716/1949.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi sa zakonskim propisima o povorkama u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 202.-203.

³³ Ime se ne navodi.

³⁴ 6. siječnja 1951. - Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 10/1951.) Predsjedništvu vlade NR Hrvatske, u svezi sa zabranom bogoslužja u crkvama grada Rijeke u ponoć, na prelasku iz 1950. u 1951. godinu u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 235.

u Rijeci gosp. Pađen smatrao je spomenuti događaj novotarijom, te pozvao župnika Pavičića³⁵ i zabranio mu održavanje pobožnosti. Sljedećeg dana župnik je morao otkazati vjernicima pobožnost. Biskup Srebrnić predstavkom protestira zbog nepoštivanja 25. članka Ustava o pravima na slobodu vjeroispovijesti te objašnjava kako pjevanje božićnih pjesama nije novotarija, a da i jest ona je čisto vjerskog karaktera i odvijala bi se unutar zidova crkve.³⁶

5.2. ZABRANA SVETKOVANJA VJERSKIH BLAGDANA U ŠKOLAMA

U početku preuzimanja vlasti komunisti su poštivali vjerske blagdane koji su se označavali kao neradni dani. Postupno, sve su više umanjivali taj broj neradnih dana i to odlukom Komiteta za škole i nauku vlade FNRJ, donesenom 13. prosinca 1947., u kojoj se neradni dani za učenike katoličke vjeroispovijesti opravdavaju samo na Božić i na dan Svih Svetih. Po crkvenom zakonu „Codex iuri canonici“ nabrajaju se blagdani koji su zapovijedani tj. obvezatni svim katolicima koji imaju dužnost na taj dan prisustvovati Svetoj misi. Pozivajući se na crkvene kanone, biskup Srebrnić obraća se Ministarstvu prosvjete NR Hrvatske, ističući kako smatra neispravnim i ilegalnim nedopuštanje izostanaka djeci na te dane.³⁷ Naravno, praksa je pokazala kako se vlast držala svojih odredbi i nije na zamolbu biskupa Srebrnića mijenjala zakone. Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske donio je odluku 10. prosinca 1951. kojom se izbacuje iz popisa školskih praznika svi vjerski praznici i blagdani, osim nedjelje.³⁸

5.3. VJERONAUKE U ŠKOLAMA

Zaoštavanje crkveno-državnih odnosa i jačanje represije prema Katoličkoj crkvi odrazilo se i na položaj vjerske nastave u državnim školama. Iako se u prvim godinama uspostave vlasti dopuštao vjeronauk u pučkim školama kao izborni predmet, s vremenom se potpuno izbacio iz svih razina školovanja. Kako su se zaoštavali crkveno-državni odnosi na drugim razinama, tako se je i odnos prema vjeronauku zaoštavao do potpunog ukinuća. Tijekom školske godine 1945./46. Ministarstvo prosvjete donijelo je odluku da vjeronauk u školi ne može nitko držati tko nema odobrenje od ministarstva. Ubrzo je izdan naputak da se za

³⁵ Ime se ne navodi.

³⁶ 17. siječnja 1951. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 40/1951.) Predsjedništvu vlade NR Hrvatske, u svezi sa zabranom pjevanja božićnih pjesama pred živim jaslicama u Rijeci u: *Isto*, str. 237.

³⁷ 22. ožujka 1947. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 327/1947.) Ministarstvu prosvjete NR Hrvatske, u svezi sa svetkovanjem vjerskih blagdana u školama u: *Isto*, str. 628.

³⁸ M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 93.

predavanja traži dozvola od kotarskih narodnih odbora. Pojedini svećenici nisu je dobivali na vrijeme, pojedini nisu dobili suglasnost zbog političke nepodobnosti, a za pojedine svećenike nikad se nije naveo razlog nesuglasnosti.³⁹

Slučaj župnika Nikole Barca u Mundanijama na otoku Rabu govori kako su bez razloga lokalne vlasti odbijale davati dozvolu za održavanje vjeronauka u školi. Župnik Barac dobio je dozvolu podučavanja vjeronauka za školsku godinu 1946./47., no početkom školske godine 1947./48. prosvjetna djelatnica obavijestila ga je da mora tražiti novu dozvolu. Dana 27. listopada 1947. dobio je rješenje Tajništva Personalnog odsjeka KNO-a u Rabu u kojem se ne odobrava vršenje katehizacije, jer mu se ne može povjeriti rad s djecom zbog negativnog stava prema društvenoj i političkoj stvarnosti. Biskup Josip Srebrnić u Predstavci Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske piše:

„Motivacija spomenute odluke vrlo je neodređena. A dakako da ne može ni biti drugačija, niti konkretna, jer spomenuti dušobrižnik vlč. gosp. Nikola Barac nije nikada ni od koga bio pozvan na odgovornost, niti je bio ikada bilo od koga opomenut radi takvog tobožnjeg negativnog stava. Ovakvom neodređenom motivacijom moglo bi se svakom ispravnom svećeniku zabraniti poučavanje vjeronauka u pučkim školama, premda je Ustavom zagarantovana sloboda vjeroispovijesti i svako dijete ima pravo, da bude i u školi poučavano vjerskim istinama, ako to njegovi roditelji hoće. Na ovakav način mogu biti danas sutra i drugi svećenici isključeni iz škole bez ikakvog stvarnog razloga.“⁴⁰

Nadalje, biskup moli da Ugledni naslov poništi rješenje KNO-a u Rabu kao neosnovano i da se daju KNO-u upute da ne smetaju rad dušobrižnika u kotaru.⁴¹

Kako su kasnila odobrenja te se vjeronauk u školi nije mogao započeti, svećenici su, po uputama biskupa, održavali nastavu u crkvama. Lokalne vlasti nisu dopuštale i ometale su održavanje vjeronauka u crkvama, jer je zakonom bilo dopušteno održavanje vjeronauka samo u školama, iako su biskupi smatrali da je Ustavom to zajamčeno.⁴²

S takvim slučajevima zabrane održavanja vjeronauka u crkvenim prostorijama susreo se i biskup Srebrnić. KNO Rijeka poslao je zabranu vjeronauka u crkvi župniku Antunu Mavriću iz Brseča i župniku Pavlu Mršniku iz Klane. Uz to su dobili zabranu pripremanja

³⁹ M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 88.

⁴⁰ 7. studenoga 1947. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 951/1947.) Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, u svezi s dozvolama za podučavanje vjeronauka u školama kotara Rab-Pag, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država I*, str. 341.-342.

⁴¹ Isto, str. 342.

⁴² M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 90.

djece za sakramente, održavanja molitve i svakog govorenja o Bogu. Na tu zabranu reagira biskup Josip Srebrnić koji piše Predsjedništvu vlade FNRJ objašnjavajući da se takvom zabranom ne krši samo zakon i Ustav, već da zabranom tumačenja općih ljudskih (kršćanskih) načela država daje zaključak narodu kako je opravdano kršiti ljudske vrijednosti i kako je svakome jasno da sve to vodi u moralni kaos i raskalašenost. Zahtijeva da „Visoki Naslov“ pozove na odgovornost nastup nižih državnih organa. Predstavku je predsjednik državne komisije za vjerske poslove, Mirko Ćurković, proslijedio Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske, s popratnom molbom da, ukoliko su točni navodi biskupa Srebrnića, treba upozoriti niže vlasti i postupke ispraviti.⁴³

Na koncu se ni državne vlasti nisu slagale s održavanjem vjeronauka u crkvi pa su pojedini svećenici bili pozvani na odgovornost. Stanje se sve više pogoršavalo te su katolički biskupi s područja NR Hrvatske poslali 19. studenog 1951. godine predstavku Ministarstvu unutrašnjih poslova u kojoj su tražili zaštitu slobodnog naučavanja vjeronauka u crkvama. Režim je konačno, početkom 1952., na sastanku članova Sekretarijata CK KPJ, članova Politbiroa CK KP Slovenije i Hrvatske donio odluku da se krene u napad na Katoličku crkvu i da se u potpunosti izbací vjeronauk iz škola. Tito je smatrao da se mora oštro primjenjivati načelo odvojenosti Crkve od države te je u skladu s tim 31. siječnja 1952. izdana uputa ministra za prosvjetu NR Hrvatske kojom se zabranjuje predavanje vjeronauka u školama.⁴⁴ Ministar prosvjete, Miloš Žanko, izjavljuje biskupima koji su ga posjetili 19. veljače 1952., da vjeronaučna obuka nije zabranjena u crkvama i kapelama.⁴⁵

Zbog različitih tumačenja odluke o zabrani vjeronauka u školama, biskup Salis-Seewis obraća se svećenicima sa određenim uputama tražeći da se vjeronauk isključivo vrši u crkvama i kapelama, da se izbjegava sve ono što bi moglo upućivati na „organizirano okupljanje mladeži izvan škole“ te da se djecu ne smije ocjenjivati i upisivati u notes kako se ne bi ni na koji način suprotstavili zakonu.⁴⁶

⁴³ 10. siječnja 1952. – Predstavka biskupa Josipa Srebrnića (br. 14/1952) Predsjedništvu vlade FNRJ, u svezi sa zabranama podučavanja vjeronauka u crkvama, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 363.-364.

⁴⁴ M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 90.-93.

⁴⁵ *Isto*, 94.

⁴⁶ *Isto*, str. 95.

6. STALEŠKA SVEĆENIČKA UDRUŽENJA

Država je postupno ugrožavala utjecaj religije u društvu. Činila je to raznim zabranama, nedopuštanjem vjerske obuke te sprječavanjem napredovanja za one koji nisu bili u Komunističkoj partiji. Kako bi unutar Crkve potkopala jedinstvo među svećenicima i vjernicima te tako, u konačnici, i jedinstvo s Rimom, osnovala je staleška svećenička udruženja, uz pomoć vlasti lojalnih svećenika, ali se nije libila učlaniti svećenike protiv njihove volje različitim represivnim metodama. Osnivanje udruženja započelo je u krajevima u kojima su crkvena hijerarhija i svećenstvo bili skloniji vlastima pa su tako prva udruženja nastala na području Istre, Slovenije i Bosne i Hercegovine. Veliku ulogu u osnivanju udruženja imale su Komisije za vjerske poslove, a za područje NR Hrvatske predsjednik komisije mons. Svetozar Ritig.

Na poticaj Bože Milanovića⁴⁷ prvo staleško udruženje svećenika osnovalo se u Istri 16. rujna 1948., pod nazivom „Društvo svećenika sv. Ćirila i Metoda“ u Pazinu. Zbog svog programa koji uvelike poštuje crkvenu hijerarhiju, a i zbog specifičnosti prostora na kojem se osnovalo udruženje, crkvena ih jer hijerarhija tolerirala. U to udruženje smjeli su se učlaniti samo svećenici te biskupije jer je svako udruženje na području drugih biskupija moralo imati odobrenje od biskupa, što je istarsko udruženje imalo. U Sloveniji su se 1949. masovno učlanjivali svećenici, gdje je to udruženje osnovano u srpnju iste godine. Što se tiče BiH, ondje je udruženje imalo posebno veliki broj svećenika, a nosilo je naziv „Dobri pastir“. Osnovano je u Sarajevu 25. i 26. siječnja 1950. godine. Glavnu riječ u tom udruženju imali su bosanski franjevci, kojih je bilo u većini, za razliku od hercegovačkih kojih je bilo u bitno manjem broju.⁴⁸

Komunistički je režim svim sredstvima podupirao udruženja. Obećavao je socijalno osiguranje, mirovine i druge privilegije onim svećenicima koji se učlane. Biskupi Jugoslavije odlučili su u rujnu 1952. godine održati Biskupsku konferenciju Jugoslavije na kojoj bi raspravljali o staleškim udruženjima svećenika.

Kako bi se ispravno postavili prema udruženjima, biskupi su zatražili savjet od Vatikana. Vatikan je odgovor poslao preko nuncijature beogradskom nadbiskupu Josipu

⁴⁷ Božo Milanović istarski je svećenik koji je ujedno bio i povjerenik Komisije za vjerske poslove za Istru. Mons. Svetozar Ritig zalagao se da Božo Milanović postane apostolski administrator za Istru. Prije Drugog svjetskog rata poznat je po svom djelovanju kojim je je promicao prava netalijanskog stanovništva u Istri posebno hrvatske i slovenske inteligencije. Bio je vrlo blizak državnim vlastima te je kao takav uspio izboriti Crkvi neke povlastice. (M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim... str.27, 28, 80*)

⁴⁸ Miroslav AKMADŽA, Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine. u: *Croatica Christiana Periodica* 52 (2003) str. 184.-185.

Ujčiću izražavajući uvjerenje kako će se biskupi uspješno oduprijeti teškoj prijetnji koju predstavljaju staleška udruženja. Dana 26. rujna 1952. godine biskupi su poslali Predstavku Predsjedništvu vlade FNRJ i predsjedniku Josipu Brozu Titu u kojoj se izriče kako udruženja nemaju smisla jer nemaju svojstva ispuniti zadaću koju su si postavili te da su oni pod snažnim utjecajem političke stranke. Biskupi su naglasili kako udruženje može biti prihvaćeno jedino ako se pravila postave po crkvenom pravu i da se udruženje stavi pod nadzor Biskupske konferencije Jugoslavije. Zatim jednoglasno izjavljuju „Non licet“ (zabranjuje se) osnivanje udruženja i osuđuje se sudjelovanje svećenika. Izjavu je, uz sve prisutne biskupe, potpisao i krčki biskup Josip Srebrnić.⁴⁹

7. PREKID DIPLOMATSKIH ODNOSA IZMEĐU VATIKANA I JUGOSLAVIJE

Mišljenje Vatikana u svijetu cijenilo se pa je i Titu stalo da se koliko-toliko održi komunikacija, kako se ne bi širile negativne slike o Jugoslaviji. Međutim, negativno stajalište Crkve prema staleškim svećeničkim udruženjima bio je povod Jugoslaviji da počinje raditi na prekidu diplomatskih odnosa s Vatikanom. S druge strane, Jugoslavija je krivila Vatikan što se nepovoljno riješilo pitanje Julijske krajine i grada Trsta, te je smatrala kako se Vatikan previše upliće u njihove unutarnje poslove. Vatikan pak nije bio zadovoljan situacijom oko nadbiskupa Stepinca, tražio je da se provede amnestija za svećenike i da se riješi pitanje vjeronauka u školama i crkvama te da se daje veća sloboda katoličkog tiska.⁵⁰

Dvojica slovenskih biskupa Anton Vovk i Maksimilijan Držečnik za vrijeme gore spomenute biskupske konferencije pravili su bilješke koje nisu uništili. Te bilješke pronašla je tajna policija pa se tako saznalo da iza odluke o staleškim svećeničkim udruženjima stoji Vatikan. To saznanje je bilo povod jugoslavenskoj vladi da prekine diplomatske odnose s Vatikanom. Vlada je uputila notu Vatikanu zbog uplitanja u unutarnje poslove FNRJ dajući do znanja kako su otkrili da iza odluke „Non licet“ stoji Vatikan.

Dok je vlada čekala odgovor iz Vatikana, 29. studenog 1952. radio Vatikan objavio je popis novoimenovanih kardinala, među kojima se nalazilo ime zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca. Taj je čin bio veliki udarac Jugoslaviji. Vatikan se obraća pismom 15. prosinca 1952., u kojem se osvrće probleme na koje je ukazivao i ranije, ističući kako ne može doći do

⁴⁹ M. AKMADŽA, *Katolička Crkva i komunistički režim 1945. – 1966.*, str. 104.-111.

⁵⁰ M. AKMADŽA, *Isto*, str. 114.

normalizacije odnosa ako se ne udovolji zahtjevima. Jugoslavija je vratila Vatikanu to pismo neotvoreno obrazlažući da ni ne može biti otvoreno jer su prekinuti diplomatski odnosi.

Dana, 17. prosinca 1952. godine uručeno je prosvjedno pismo FNRJ, u kojem vlada izjavljuje kako se prekidaju odnosi s Vatikanom.⁵¹

8. PROMJENE U CRKVENO-DRŽAVNIM ODNOSIMA NAKON SLUŽBENOG PREKIDA

Razdoblje nakon prekida diplomatskih odnosa s Vatikanom do 1960. ne obiluje značajnijim sukobima, ali ni motivacijama za sređivanje odnosa. Vlast je pomalo shvaćala da pojačavanjem represije šteti svom ugledu među narodom koji je dobrim dijelom bio katoličke vjeroispovijesti. Kako bi zaustavio taj učinak koji vlast postiže, Tito je na svečanosti u Rumi 1953. godine pozvao na prekidanje fizičkih obračuna sa svećenicima. Potpredsjednik vlade Edvard Kardelj je na III. kongresu SK Slovenije upozorio da zadatak Partije nije u tome da se preko noći ljude oslobodi od religioznih stavova, nego da se traži put i način kako da se poštenu radni ljudi uključe u sistem socijalističke izgradnje, socijalističkog upravljanja.⁵²

Taktika je promijenjena u svrhu slabljenja moći Katoličke crkve, a ne kako bi se našli načini za normalizaciju odnosa. Tih je godina kardinal Alojzije Stepinac još u kućnom pritvoru pa je zbog nemogućnosti djelovanja papa Pio XII. 22. srpnja 1954. imenovao Franju Šepera nadbiskupom-supomoćnikom s pravima rezidencijalnog biskupa.

Na zasjedanju CK Narodne omladine Hrvatske Vladimir Bakarić je objašnjavao odnos države i Crkve. Istaknuo je kako je glavni cilj Crkvu istjerati iz politike, ali da se ne miče s religiozne scene.⁵³

Zakon o položaju vjerskih zajednica donesen je u svibnju 1953., kako bi regulirao neke pravne nejasnoće te kako bi se pravna regulativa po pitanju vjerskih zajednica našla u jednom posebnom zakonu. Zakon je jamčio slobodu savjesti i slobodu vjeroispovijesti, njime su sve vjerske zajednice imale ista prava. Dopušteno je osnivanje škola za odgoj i obrazovanje budućih svećenika, a zabranjeno je sprječavanje vjerskih skupova, obreda i nastave koja se izvodila u crkvi.⁵⁴ Zakon je pokrивao sve odnose, ali u praksi se nije poštivao.

⁵¹ M. AKMADŽA, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine*, u: *Croatica Christiana Periodica* 52 (2003) str. 191.-196.

⁵² M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim 1945. – 1966.*, str. 126.

⁵³ M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 22.

⁵⁴ *Isto*, str. 24.

Kontradiktorno jest to da je Crkva poznavala zakon i ponašala se u skladu s istim. Problemi su se pojavljivali onda kada je u pojedinim kotarima lokalna vlast vodila „svoju politiku“.

Što se tiče svećeničkih staleških udruženja, ona su nastavila s radom uz pomoć državnih vlasti. Iako su biskupi stavili zabranu pristupa i sudjelovanja u udruženjima, neki svećenici nisu bili poslušni pa su ih stoga biskupi stegovno kažnjavali. To se redovito objavljivalo u medijima kako bi se dalo na znanje da biskupi progone one svećenike koji podržavaju suradnju s državnim vlastima. Udruženja nisu imala nikakve samostalnosti u djelovanju, sve pojedinosti dogovarane su na sjednicama Komisije za vjerska pitanja. Nisu se pomlađivala učlanjenjem mlađih svećenika, a prosjek starosti članova bio je 61 godina.⁵⁵ S vremenom, funkcionalnost udruženja pada, a početkom šezdesetih godina hrvatski biskupi češće kontaktiraju s vlastima, a mogućnost normalizacije odnosa s državom uzrokuje strah od ukidanja udruženja.

8. 1. AD LIMINA APOSTOLORUM⁵⁶

Svakih pet godina biskupi imaju dužnost posjetiti papu i podnijeti usmeno izvješće o radu i djelatnosti biskupije u kojoj stoluju. Početkom 1958. jugoslavenska vlada odobrila je odlazak beogradskom nadbiskupu Josipu Ujčiću, zagrebačkom nadbiskupu koadjutoru Franji Šeperu i ljubljanskom biskupu Anton Vovku. Mediji su taj čin proglasili kao početak normalizacije odnosa Jugoslavije i Vatikana.

Međutim, nisu svi biskupi mogli dobiti dozvolu za odlazak u Rim. Tako se krčkom biskupu Srebrniću odugovlačio proces izdavanja putovnice pa se biskup morao često obraćati Komisiji za vjerske poslove, Predsjedništvu FNRJ pa i samom predsjedniku Josipu Brozu Titu, kako bi mu se odobrio odlazak.

Naime, Srebrnić je 25. kolovoza 1958. uputio pismo župnicima Krčke biskupije u kojem iskazuje svoj čvrsti stav protiv vladajućeg režima. U pismu navodi da se u mnogim zemljama katolička religija napada na razne načine, da se u tisku nalaze mnoge zablude i uništava se sve što je plemenito i lijepo na štetu Crkve. Također, spominje kako su ovo teška vremena za Crkvu, jer je progonjena i mnogi svećenici pate zbog nemogućnosti obavljanja svojih dužnosti.⁵⁷

⁵⁵ Isto, str. 26.

⁵⁶ Termin označava posjet papi koji biskupi Katoličke crkve obavljaju svakih pet godina kako bi podnijeli izvješće o vjerskom, socijalnom i kulturnom životu i radu u biskupiji kojom upravljaju. (Karl, RAHNER, Herbert, VORGRIMLER, *Teološki rječnik*, Đakovo, 2004.)

⁵⁷ M. AKMADŽA, *Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945. – 1966.*, str. 138.

Biskup Srebrnić posjetio je Komisiju za vjerska pitanja NR Hrvatske 21. listopada 1958.⁵⁸ u vezi zahtjeva za izdavanje putovnice. U razgovoru Srebrnić želi znati zašto on nije dobio putovnicu, a drugi biskupi jesu, dok predsjednik Komisije smatra kako bi on trebao tražiti motive u svom ponašanju. Biskup odgovara da nikakvi razlozi ni motivi nisu bili izneseni u rješenju koje je dobio. Predsjednik komisije Josip Gržetić želi ukazati biskupu na njegov negativan rad prema državi, na što biskup traži da mu se ukaže na jedan postupak kojem se može prigovoriti. Kada mu je Gržetić ukazao na gore navedeno pismo kao negativan postupak, Srebrnić je rekao kako je sve to istina. Na to Gržetić odgovara neka mu kaže gdje se to navodi da vlast progoni Crkvu, a biskup objašnjava kako je to svima poznata stvar te da roditelji ne šalju djecu u Crkvu bojeći se kako će izgubiti posao te kako je to jednom bilo objavljeno u „Vjesniku“. Gržetić mu ne vjeruje te ga moli da mu pošalje taj list.

Nadalje, predsjednik govori Srebrniću kako je problematičan njegov stav spram vlasti. Naime, neki svećenici i biskupi tvrde, po govoru Gržetića, da je Srebrnić ekstreman te da ni na bilo koji način ne želi komunicirati s vlastima, kao što to čine pojedini biskupi, i upravo zbog toga Gržetić po savjesti ne može dopustiti izdavanje putovnice za biskupa. Srebrnić objašnjava da se svakih pet godina traži od biskupa da dođu u Rim na podnašanje izvještaja te da se sada nalazi u situaciji u kojoj on ne može dobiti putovnicu. Gržetić ponovno objašnjava kako je Srebrnić to svojim postupcima zaslužio i neka ispita svoju savjest kako je netolerantno postupao. Srebrnić izjavljuje da je njegova savjest čista i da je uvijek vršio svoju dužnost prema svakom čovjeku, građaninu, Crkvi, vjeri i državi.

Kada je biskup Srebrnić pitao kakvi su izgledi da on dobije putovnicu, predsjednik Komisije rekao mu je kako bi on volio promijeniti svoje mišljenje, ali da njegovo mišljenje može samo promijeniti budući stav biskupa Srebrnića. Srebrnić je ponovio da on može uvijek surađivati na kulturnom i vjerskom polju, ali ne i na političkom. Kako se u isto vrijeme održavala Biskupska konferencija Jugoslavije zbog koje je prvenstveno došao u Zagreb, biskup Srebrnić objašnjava Gržetiću da će druge biskupe zanimati što je riješeno po tom pitanju s obzirom na to da su drugi biskupi dobili putovnicu. Gržetić odgovara da su nadbiskup Šeper i drugi biskupi dobili putovnicu jer su mnogo tolerantniji od njega. Srebrnić ga pita može li on to reći na konferenciji, a Gržetić dopušta, ali ne obećava da će se zauzeti za njegovu putovnicu, jer nema moralne snage za to. Srebrnić odgovara kako će on smatrati nepravilnim ako mu se odbije molba za putovnicu. Razgovor završava pozdravom te

⁵⁸ Napomena: u iznad navedenom djelu spominje se da je to bilo 1959. godine međutim u: M. AKMADŽA, Crkva i država II, navodi se zapisnik istog datuma ali 1958. godine, vjerojatno se radi o tiskarskoj grješki.

Srebrničevom izjavom kako će si dopustiti, kada dođe ponovno u Zagreb, da opet dođe na diskusiju.⁵⁹

Dva dana nakon Srebrničeva razgovora s predsjednikom Komisije za vjerska pitanja, na razgovor dolazi i pomoćni biskup zagrebački Josip Lach. Govori o korisnosti puta u Rim te ističe kako bi bilo dobro da se put omogući svim biskupima, kako se ne bi dalo do znanja da biskupi ne mogu izlaziti iz Jugoslavije. Uz to, spominje Srebrničev problem oko putovnice. Odgovoreno mu je da se načelno daje svim biskupima pravo da izlaze van iz zemlje, ali da to itekako ovisi o njima, odnosno o njihovom stavu prema državnoj vlasti te kako oni moraju praviti razliku između pojedinih biskupa, a pogotovo prema biskupu Srebrniću, za kojeg smatraju da nedovoljno surađuje s vlastima te kako će i ubuduće gledati što netko radi, kako bi mogli zauzeti stav.⁶⁰

Već 27. listopada 1958. biskup Josip Srebrnić piše žalbu Državnom sekretarijatu za unutrašnje poslove NR Hrvatske, zbog odbijanja izdavanja putovnice. Naime, 14. listopada iste godine dobio je odgovor Sekretarijata za unutrašnje poslove Kotara Rijeka da mu se odbija izdavanje putovnice te da ima pravo žalbe u roku od 15 dana, a to pravo koristi, uz navođenje prava po kojima on smije dobiti putovnicu. Navodi crkveni zakon po kojem je, kao biskup, dužan izvijestiti svakih pet godina Svetu Stolicu o stanju vjerskog života u svojoj biskupiji. Također, navodi Ustav po kojem su sve vjerske zajednice slobodne vršiti svoje vjerske poslove. Smatra kako je neizdavanje putovnice neutemeljeno i protuustavno.⁶¹

Kako mu je žalba ponovno odbijena, biskup Srebrnić piše 16. siječnja 1959. Sekretarijatu za unutrašnje poslove FNRJ u Beogradu žalbu u kojoj ponovno objašnjava svoje razloge za dobivanje putovnice te kako bez razloga dobiva odbijenice Sekretarijata za unutrašnje poslove kotara Rijeka i Državnog sekretarijata za unutrašnje poslove NRH u Zagrebu. Navodi kako je lojalan građanin FNRJ i nije kažnjavan te stoga nema objektivnih zakonskih razloga radi kojih bi se tako diskriminatorski trebalo postupati prema njemu. Također, smatra kako je takav postupak protivan i Konvenciji o ljudskim pravima, koju je potpisala i FNRJ te kako se odaje dojam da nisu svi u državi ravnopravni i kako nema vjerskih sloboda. Sutradan je istu žalbu podnio i predsjedniku države Josipu Brozu Titu.

⁵⁹ 21. listopada 1958. – Zapisnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske o razgovoru krčkog biskupa Josipa Srebrnića s predsjednikom Komisije, Josipom Gržetićem, u svezi s biskupovim zahtjevom za putovnicu, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 161.-165.

⁶⁰ 23. listopada 1958. – Zapisnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske o razgovoru zagrebačkog pomoćnog biskupa Josipa Lacha s predsjednikom Komisije, Josipom Gržetićem, u svezi s putovanjima pojedinih biskupa u inozemstvo, nedolaženjem nadbiskupovog supomoćnika Franje Šepera u Komisiju i nesiplaćivanjem mirovina članovima svećeničkog Staleškog udruženja, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 173.

⁶¹ 27. listopada 1958. – Pisana žalba krčkog biskupa Josipa Srebrnića Državnom sekretarijatu za unutrašnje poslove NR Hrvatske, u svezi s odbijanjem izdavanja putovnice, u: M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 175.

Na zahtjev Savezne komisije za vjerska pitanja, tajnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske, Zlatko Frid, piše Saveznom izvršnom vijeću (SIV) 28. veljače 1959., navodeći razloge odbijanja izdavanja putovnice. Glavni razlog, navodi Zlatko Frid, jest razgovor biskupa Srebrnića i predsjednika Komisije za vjerska pitanja, druga Josipa Gržetića, iz 21. listopada 1958., u kojem je biskup imao negativan i neprijateljski stav. Takav stav, nastavlja Frid, Srebrnić ima od 1945. te u tom pravcu djeluje i na svećenike krčke biskupije. Također, navodi se kako prisiljava svoje svećenike da neistinito prijavljuju porez, a što se tiče staleškog društva, ima izuzetno negativan stav kojim utječe i na druge biskupe, a svećenici i biskupi su, navodno, izjavili kako ih biskup Srebrnić terorizira. Na temelju svega navedenog, Komisija za vjerska pitanja ostaje kod stava da se ne biskupu ne izda putovnica.⁶²

Kod Savezne komisije za vjerska pitanja po pitanju izdavanja putovnice intervenirao je i beogradski nadbiskup Josip Ujčić. Tajnik Komisije, Miloje Dilparić, pročitao je nadbiskupu Ujčiću žalbu biskupa Srebrnića, ističući kako biskup navodi da se zbog odbijanja izdavanja putovnice može zaključiti kako u državi nema vjerske slobode. Nadbiskup Ujčić složio se da je žalba napisana neukusno i nekorektno te je zamolio da se preko toga prijeđe jer je biskup Srebrnić po temperamentu eksplozivan i netaktičan te moli Komisiju da izda putovnicu jer je biskup Srebrnić ionako već star.⁶³

Tajnik Komisije za vjerska pitanja Zlatko Frid šalje dopis biskupu Srebrniću kako je za njegovu putovnicu intervenirao nadbiskup Ujčić Saveznoj Komisiji te je Komisija NRH voljna udovoljiti tom zahtjevu. Poziva ga na razgovor kako bi se pokrenuo postupak. Biskup Srebrnić posjetio je Komisiju 29. srpnja 1959. U razgovoru mu se ponovno predbacuje njegov negativan stav o državnom sustavu te kako je to jedini razlog što on do sada još nije dobio putovnicu. Nadalje, spominje se kako bi bilo dobro da se na tom putu u Vatikan riješi pitanje pravnog reguliranja položaja Cresa i Lošinja, tj. njihovo vraćanje pod upravu Krčke biskupije, kako je bilo od 1828. do 1921. godine (otoci Cres i Lošinj bili su pod upravom zadarske nadbiskupije, jer su Rapalskim ugovorom pripali Italiji).⁶⁴ Biskup obećaje kako će se on upravo za to založiti u Vatikanu, jer za to postoji povijesno pravo koje treba pravno sankcionirati, ako dobije putovnicu. Na kraju razgovora Frid, nakon što je dobio obećanje biskupa Srebrnića kako će u Vatikanu iznositi istinu, predlaže biskupu da obnovi molbu za

⁶² 16. i 17. Siječnja 1959. – Pisana žalba krčkog biskupa Josipa Srebrnića Sekretarijatu za unutrašnje poslove FNRJ i predstavka predsjedniku FNRJ, Josipu Brozu Titu, u svezi s uskraćivanjem putovnice, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 201.-204.

⁶³ 28. Siječnja 1959. – Zapisnik Savezne komisije za vjerska pitanja (pov. Br. 65/1959.) o razgovoru beogradskog nadbiskupa Josipa Ujčića, s tajnikom Komisije, Milojem Dilparićem, u svezi s podružtvljenjem crkvenih zgrada, izdavanjem putovnice za biskupa Josipa Srebrnića i oslobađanjem zagrebačkog sjemeništa poreza na promet, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 207.-208.

⁶⁴ MIHOVIL BOLONIĆ, IVAN ŽIC ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb 2002, str. 124.

putovnicu. Zatim izražava uvjerenje kako će biskup, kad se vrati iz Rima, doći ponovno u Komisiju da porazgovaraju o rješenju pitanja Cresa i Lošinja, što je biskup obećao.⁶⁵

Rješenje Komisije za vjerska pitanja o udovoljavanju Srebrnićeve molbe nije objavljeno, ali u zapisniku o razgovoru nadbiskupa Ujčića s članom Savezne komisije za vjerska pitanja stoji kako se nadbiskup zahvaljuje što je udovoljeno Srebrnićevoj molbi da ide u Vatikan.⁶⁶

9. POČETAK NORMALIZACIJE CRKVENO-DRŽAVNIH ODNOSA

Kardinalska komisija za inozemne poslove održala je krajem srpnja 1960. sjednicu, na kojoj je zaključeno da s Jugoslavijom treba normalizirati odnose. Prvi postupak koji je vodio normaliziranju odnosa uslijedio je 1960. na Biskupskoj konferenciji Jugoslavije. Biskupi su sastavili pismo s popisom otvorenih pitanja i s pozivom za rješavanje istih, koje su poslali Saveznom izvršnom vijeću. U pismu se upozorava na pritiske učitelja na učenike oko svetkovanja blagdana, o prosvjetnim djelatnicima koji moraju kriomice ići na vjerske obrede, te se moli vlast da dopusti prosvjetnim djelatnicima i učenicima svetkovati blagdane koji ne padaju na nedjelju, pogotovo za Božić. Traže povrat nacionaliziranih zgrada i ustanova, ističu da se oduzete crkvene zgrade ne koriste za profane sadržaje, traže povrat crkvenih matičnih knjiga, zahtijevaju omogućavanje slobodnog tiskanja vjerskih listova, traži se da se i svećenicima dopusti izlazak iz zemlje u vjerske svrhe i dr. To je pismo, uz druge biskupe, također potpisao i biskup Josip Srebrnić. Reakcije vlasti na pismo bile su pozitivne. Vlast je izrazila zadovoljstvo što biskupi ističu želju za normalizacijom odnosa, ali da su svjesni kako je sređivanje odnosa pred teškoćama. Predloženo je da počnu razgovori između predstavnika SIV-a i predstavnika Biskupske konferencije radi rješavanja konkretnih pitanja.⁶⁷ Nadbiskup Ujčić otišao je u Vatikan ohrabren reakcijama jugoslavenske vlade. U Vatikanu su pak bili oprezni po pitanju rješavanja tih pitanja, jer su smatrali kako previše stvari treba urediti da bi se započelo s pregovorima.⁶⁸

Nakon tog pisma, nema objavljenih i dostupnih izvora koji bi ukazivali na daljnji rad krčkog biskupa dr. Josipa Srebrnića. Biskup je umirovljen 1961., a naslijedio ga je novi

⁶⁵ 29. Srpnja 1959. – Zapisnik Komisije za vjerska pitanja NR Hrvatske o razgovoru krčkog biskupa Josipa Srebrnića s tajnikom Komisije, Zlatkom Fridom, u svezi s biskupovim zahtjevom za izdavanjem putovnice, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 236.-238.

⁶⁶ 29. Studenog 1959. – Zapisnik o razgovoru Petra Ivičevića, člana Savezne komisije za vjerska pitanja (pov. Br. 325/1959.) s beogradskim nadbiskupom Josipom Ujčićem, obavljenom na primanju u Saveznom izvršnom vijeću povodom Dana Republike, u: M. AKMADŽA, *Isto*, str. 263.-265.

⁶⁷ M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim 1945.-1966.*, str. 226.-228.

⁶⁸ M. AKMADŽA, *Crkva i država II*, str. 30.

biskup, Krčanin Karmelo Zazinović. Saznaje se iz dostupne literature kako su Cres i Lošinj dospjeli pod upravu Krčke biskupije 6. siječnja 1963.⁶⁹

Službeni pregovori između Vatikana i Jugoslavije počeli su u lipnju 1964., a završili su potpisivanjem Protokola 25. lipnja 1966. Protokol je bio sporazum između dviju država, u kojem je potvrđena sloboda vjeroispovijesti, odvojenost crkve od države, jednakopravnost svih vjerskih zajednica, slobodno obavljanje vjerskih poslova i nadležnost Svete Stolice nad Katoličkom crkvom u Hrvatskoj u crkvenim poslovima.

Sam čin potpisivanja Protokola prenosila je televizija, a tom činu trebao je prisustvovati kardinal Franjo Šeper, koji je izjavio kako nije običaj da netko od biskupa bude nazočan, jer je to stvar Svete Stolice, te se također ispričao smrću krčkog biskupa Josipa Srebrnića, na čijem je sprovodu sudjelovao.⁷⁰ Biskup Srebrnić preminuo je nekoliko dana prije potpisivanja Protokola, točnije 21. lipnja 1966. Pokopan je u krčkoj katedrali Uznesenja Blažene Djevice Marije, u kapeli Srca Isusova, po vlastitoj želji.

Crkveno-državni odnosi doživljavali su od samog početka neuspjehe. Ove dvije strane nisu se mogle pomiriti jer su pobijale jedna drugu u temeljnim stvarima. Komunistička vlast nije podnosila autoritet izvan Partije niti je mogla podnijeti da u državi postoji organizacija koja ne bi bila pod njezinim nadzorom, a Crkva nije mogla prihvatiti ateističku ideologiju koja je počelo komunizma. Ipak, tražile su zajednički jezik kako bi omogućile kakav-takav suživot. Unatoč žestokoj represiji koju je vlast vršila nad Katoličkom crkvom odnosi su se nastojali normalizirati te je kao simbol normalizacije odnosa potpisan Protokol. Sveta Stolica odlučila se na taj korak smatrajući da nepotpisivanje Protokola može staviti Katoličku crkvu u još teži položaj. Međutim, potpisivanje Protokola nije bitno promijenio odnos Crkve i države. Biskup Josip Srebrnić sudjelovao je u tim procesima kao član Biskupske konferencije Hrvatske, odnosno Jugoslavije, iako je veliki značaj imao na području biskupije kojom je stolovao, možda nije bio istaknut ili poznat široj javnosti, ali to ne isključuje njegovu važnu ulogu. Poslušna Crkvi slijedio je i prihvaćao stavove, a da je u tome bio odlučan i beskompromisan ukazuje činjenica da ga je i vlast tako doživljavala budući da mu je otežavala postupak izdavanja putovnice za službeni susret s papom.

⁶⁹ M. BOLONIĆ, I. ŽIC ROKOV, *Otok Krk kroz vjekove*, Zagreb 2002., str. 124.

⁷⁰ M. AKMADŽA, *Katolička crkva i komunistički režim 1945. – 1966.*, str. 309.

10. POPIS IZVORA I LITERATURE

A) OBJAVLJENI IZVORI

1. AKMADŽA, Miroslav, *Crkva i država, dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke Crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji 1945. – 1952. Svezak I*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“ Zagreb i Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, Zagreb, 2008.
2. AKMADŽA, Miroslav, *Crkva i država, dopisivanje i razgovori između predstavnika Katoličke Crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji 1953. – 1960. Svezak II*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić“ Zagreb i Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, Zagreb, 2010.
3. Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera (ur. Božidar DUGONJIĆ; red. i izd. Joža HORVAT i Zdenko ŠTAMBUK, Zaklada August Cesarec, Zagreb, 2008.

B) LITERATURA

1. AKMADŽA, Miroslav, *Katolička Crkva u Hrvatskoj i komunistički režim 1945. – 1966.*, Otokar Keršovani d.o.o., Rijeka, 2004.
2. AKMADŽA, Miroslav, *The position of Catholic Church in Croatia 1945.-1970.* u: Review of Croatian History 2007.
3. AKMADŽA, Miroslav, *Uzroci prekida diplomatskih odnosa između Vatikana i Jugoslavije 1952. godine*, u: Croatica Christiana Periodica, Zagreb, 2003.
4. AKMADŽA, Miroslav, VLAŠIĆ Anđelko, *Oduzimanje crkvene imovine u našičkom dekanatu 1945.-1966.*, u: Scrinia Slavonica, Slavonski Brod, 2006
5. BILANDŽIĆ, Dušan, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb, 1999.
6. BOLONIĆ, Mihovil, ŽIC-ROKOV, Ivan, *Otok Krk kroz vjekove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002.
7. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 1994.
8. RADELIĆ, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
9. RAHNER, Karl, VORGRIMLER, Herbert, *Teološki rječnik*, Karitativni fond UPT, Đakovo, 2004.

